

RAPANUI ETA KOLON

DNAk dio rapanuiak Kolon baino bi mende lehenago iritsi zirela Amerikara

 HISTORIA / Ibai AZPARREN

Ozeano Bareko urdin zabalean, lurzati txiki bat antzinako misterioen

oihartzuna da: Rapa Nui, Pazko uhartea ere esaten zaiona. Haizearekin eta harriarekin lotzen den historia duen herri baten etxea da. Rapanuiak nabigatzaile ausartak izan ziren, munduko bazter isolatu horretan finkatzeko itsasoaren handitasunari desafio egin ziotenak. Baina beren itsas bertuteak ez ziren han geratu; Kristobal Kolon buru zuten “Pinta”, “Niña” eta “Santa Maria” karabelak baino bi mende lehenago iritsi ziren Amerikara.

Estatu frantseseko Historia Naturaleko Museo Nazionalen, Parisen, gordetako 15 rapanui hilotzetatik ateratako DNAk frogatu du hori, gorpu horien %90 polinesiarrak eta %10 amerikarrak baitira. «Ez dago Europako DNAREN arras-torik, eta horrek adierazten du kontaktu transpazifikoa egon zela bi herrien artean Kontinente Zaharreko biztanleak iritsi baino lehen», azaldu dio GAUR8-ri Victor Moreno-Mayar antropologo ebolutibo mexikarrak, Polinesiako jatorria duen herri honen historia aztertu duenak.

Bere ikerketaren emaitza “Nature” aldizkari ospetsuan argitaratu da, eta Ozeano Barearen hedadura zabalean galdutako uharte txiki honen historian bira berri bat ekarri du. Ekialderantz, Pazko uhartea Txileko lurraldetik 3.500 kilometro baino gehiagora dago. Kontrako norabidean, Pitcairn uharteak (Ozeano Barean geratzen den kolonia britainiar bakarra) dira gertuen dagoen puntua, 1.900 kilometroko distantziara. Henderson, Du-

Kristobal Kolon Ameriketara iritsi zenean, rapanuiak, Pazko uharteko biztanleak, bi mende lehenago iritsiak ziren. Hamabost hilotzen DNAREN analisiak antzinako enigmak deszifratzen ditu eta inoiz ez bezalako esplorazio batean haizearen kontra nabigatu zuen herri baten inguruko mitoak desmuntatzen ditu.

cie eta Oeno uharteekin batera, Pitcairn uharteek Ozeania-ko Polinesiaren zatia den artxipelagoa osatzen dute. Izan ere, «Pazko uhartera iristen lehenak 1250. urte inguruan mendebaldetik zetozen polinesiarrak izan ziren», dio Moreno-Mayarrek. Agian, «historian izan diren nabigatzailerik onenak izan ziren horiek»,

gaineratu du. Bere hedapenak mila eta bi mila urte artean iraun zuen, eta irla batetik bestera mugitu ziren ontzi txikietan. Horrek indartu egiten du Ameriketara ere iritsi zirelako ideia.

Hala ere, bide horrek itzulerako bidaia eskatzen du. Eta hori da datu genetikoek erakutsi ezin izan duten zalan-

tzetako bat; hau da, polinesiarrak izan ziren joan eta itzuli zirenak ala egungo Amerikako indigenak izan ziren Rapa Nuira joan zirenak? «Ulertu behar da gaur egun ozeanoa harresi gisa ulertzen dugula eta haiek bide gisa ulertzen zutela. Haizearen kontra nabigatzen zuten, ilogikoa dirudi, baina azalpen bat dago. Ekialderantz nabigatzen baduzu eta zerbait gaizki ateratzen bada, haizeak etxera itzultzen lagunduko dizu», azaldu du antropologoak. Orduan, bere itsas dohainengatik, «bidaia hori Rapa Nuitik Ameriketara egin zela ulertzen dugu, eta gero itzuli zirela», gehitu du.

DNAk bi populazioen arteko topaketa 1300. urte inguruan kokatzeko balio izan du, 1722 baino lau mende lehenago

Beheko irudian, Rapa Nuiko «moai» estatua sonatuak.
Santiago MORALES | AGENCIA UNO | EUROPA PRESS

–europarrak Hego Pazifikoko uhartera lehen aldiz iritsi ziren urtea– eta Kolonek 1492an Karibe ukitu baino ia 200 urte lehenago. «Belaunaldi bakoi-tzean, DNA nahastu egiten da, birkonbinatu, eta gure arbasoen historia kontatzen du», azaldu du Moreno-Mayarrek. «Gizabanako horien DNA aztertzen badugu, bloke amerikar horien luzerak ikus ditza-kegu, eta zehaztu noiz sartu ziren Rapa Nui uharteko Polinesia-ko populazioan», azpimarratu du. «Zenbat eta laburragoak izan, orduan eta zaharragoa da mestizaje data hori», eta alderantziz.

ENIGMA DESZIFRATU

Pazko uhartea, beharbada, Lurreko lekurik urrunena da, beti, noski, nondik begiratzen den kontuan hartuta. Gizakiek kolonizatu zuten azkenetariko leku bat ere bada. Han, zeru zabalaren azpian, polinesiar biztanleek milaka kilometro nabigatu zituzten uhartera iritsi arte, eta “moai” bezala eza- gutzen diren 900 harrizko estatua eraiki zituzten. Horien batez besteko altuera 4,5 metrokoa da –batzuk 10 metrotik gorakoak dira–, eta pisu estandarra bost tonakoa. Eraikuntzari eta lekualdatzeari buruz asko dira oraindik irauten duten enigmak, baita eraiki zituzten gizakien jatorriari buruzkoak ere.

Duela mende asko bizi izan ziren rapanui hondarren inguruko 2017ko ikerketak ez zuen DNA amerikarraren arrastorik ere aurkitu, eta hau izan zen Moreno-Mayarren taldea iker-tzen jarraitzea bultzatu zuen enigmatako bat. Horregatik aztertu zituzten Alphonse Pinart esploratzaile eta etnologo frantsesak 1870 inguruan bil-du zituen 15 gorputz horiek.

Rapa Nui edo Pazko Uhartearen historia harriari eta haizeari lotua dago. Bertako biztanleak nabigatzaile abilek izan dira beti. Froese PHOTOGRAPHY.DE | GETTY IMAGES

Azterketa egin arte, hezur horiek biltegitratuta eta etiketatuta zeuden, baina jatorriari buruzko informazio gehiagorik gabe. «Rapanui komunitateko ordezkariekin hitz egin genuen, arbasoen gorpuak eta objektuak aberriratzten saiatzen ari baitira, eta galdetu genien ea ados zeuden proiektuarekin jarraitzearekin», adierazi du antropologoak.

Horrenbestez, identifikatutako 15 indibiduoetako garezurre tako hamaika hezur eta lau hortz aztertu zituzten. 1670 eta 1900 urteen artean bizi izan ziren rapanui horiek, eta haien

Emaitzek galderak ere sortzen dituzte. Zenbat aldiz gertatu zen kontaktua? Hau rapanuien eta populazio amerikarren artean bakarrik gertatu zen ala beste irletako banakoekin ere bai?

Oso zaila da polinesiar aitzindarien «populazio ispilua» aurkitzea. Izan ere, Hego Amerikan Europan edo AEBetan baino askoz ere populazio-datu genetiko gutxiago daude

profil genetikoak polinesiar DNaren %90 eta amerikarraren %10 erakusten ditu. Emaitzak Moreno-Mayarren talde beraren aurretiazko lana babesten du eta 2017ko ikerketaren emaitzak zalantzan jartzen ditu.

ENIGMA DESZIFRATU

Jared Diamond zientzialariak bultzatutako narratibetako batek dio denborarekin rapanui populazioa maila jasangaitzetaraino heldu zela eta irlaren baliabideekin amaitu zuela: zuhaitz guztiak moztu, hegaztiak hil eta lurrak agortu zituzten. 1722an europarrak iritsi zirenerako, zibilizazio hori erori egin zen eta pertsona gutxi batzuk baino ez ziren geratu, milaka, mitoaren arabera.

“Nature”-n argitaratutako ikerketak “ekoizidioaren” mito hori zalantzan jartzen du, eta defendatzen du Rapa Nuiko biztanleriak ez zuela bere populazioarekin amaitu; ez zela maila jasangaitzetara iritsi, kontrakoa baizik: polinesiar haiek uhartearen baldintza

mugatuei aurre egiteko moduak aurkitu zituztela eta biztanleria txikia eta egonkorra mantendu zutela mendeetan zehar, gaur arte.

«Ekoizidioaren teoriak iradokitzen du baso-soiltzea eta baliabideen abusua 1600. urtearen inguruan izan zela. Kolapsoren bat izan balitz, aztertutako banakoek kolapsoaren seinale genetikoak izan beharko lituzkete, baina ez da horrela», dio antropologoak.

Hala ere, ezin izan zuten populazioaren herenaren galera ekidin 1860an ontzi esklabistak Perutik iristen hasi zirenean. Europarrek, gainera, gaixotasunak eraman zituzten irlara, baztanga kasu, eta ondorengo kontaktuek epidemia berriak ekarri zituzten. Historiako momenturen batean populazioa 110 rapanuiira murriztu zuten fenomeno horiek. «Historia koloniala oso latza da planetako bazter guztietan, eta Rapa Nui ez da salbuespena», dio Moreno-Mayarrek.